แนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

The Guidelines for Public Welfare of Monks in the COVID-19 Era, That Phanom District, Nakhon Phanom Province

พระศักดิ์สกล สกฺกมหิทฺธิมลาวิโก (ผลสนอง),
พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต และ พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
Phra Saksakon Sakkamahiddhimlawiko (Phonsanong),
Phrakru Pariyatphatthanabundit and Phrarajpatthanawatcharabundit
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand
Corresponding Author, E-mail: praewpanprajakko@gmail.com

****

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาการสาธารณสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม โดยใช้เครื่องมือสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล คือ 1) กลุ่มพระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ 7 รูป 2) กลุ่มนักวิชาการศาสนา 5 รูป/คน และ 3) กลุ่มผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์ 14 คน ผลการวิจัยพบว่า

การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา: หลักการและวิธีการของคำสอนทางพระพุทธศาสนาคือการสงเคราะห์ทั้งกายและใจ นำคำสอนออกเผยแผ่เพื่อแก้ปัญหาสังคม ในสังคมสมัยใหม่การให้ไม่เพียงใช้ปัจจัยสิ่งของเท่านั้น เนื่องจากสังคมสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อน ปัญหาสังคมก็มีความสลับซับซ้อนตาม

การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม: กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในอำเภอธาตุพนมได้ปฏิบัติทั้งหมด 6 ด้าน พระสงฆ์ที่ทำการสาธารณสงเคราะห์มีจุดเน้นวิธีการสงเคราะห์ทั้งเหมือนและแตกต่างกัน สิ่งที่เหมือนกันคือทุกรูปมีหน้าที่ในการสงเคราะห์ด้านจิตใจ การให้คำแนะนำและคำปรึกษาผู้ที่มีปัญหาด้านจิตใจซึ่งเป็นผลกระทบจากโควิด

แนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม: ได้แก่ 1) หลักการช่วยเหลือคือปฏิบัติตามพระธรรมวินัยด้วยการสวดมนต์ภาวนา เจริญสมาธิปัญญาและสร้างสติเพื่อรับมือกับปัญหาเบื้องต้น 2) สังเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่แก่กลุ่มเสี่ยงและบุคลากรทางการแพทย์ สร้างขวัญและกำลังใจ ให้สถานที่วัดเป็นที่กักกันกลุ่มเสี่ยง การฌาปนกิจศพและให้คำแนะนำ และ 3) มีกระบวนในการ

* วันที่รับบทความ : 16 มีนาคม 2567; วันแก้ไขบทความ 29 สิงหาคม 2567; วันตอบรับบทความ : 30 สิงหาคม 2567
Received: March 16, 2024; Revised: August 29, 2024; Accepted: August 30, 2024

ทำงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เช่น การประชุมปรึกษาหารือกันของกลุ่มผู้ทำงานและประเมินความเสี่ยงของการทำงานเพื่อกำหนดแนวทางการช่วยเหลือที่เหมาะสมต่อไป

คำสำคัญ: สาธารณสงเคราะห์; สาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์; โควิด-19

Abstract

The objectives of this qualitative research were: 1) to study public welfare in Buddhism, 2) to investigate the public welfare activities of monks during the COVID-19 pandemic in That Phanom District, Nakhon Phanom Province, and 3) to study the approach to public welfare by monks during the COVID-19 pandemic in That Phanom District, Nakhon Phanom Province, using interview tools with three groups of informants: (1) seven monks who practice public welfare, (2) five religious scholars, and (3) 14 recipients of public welfare. The research results were as follows:

Public welfare in Buddhism: the core principle and method are to practice public welfare both physically and mentally, revealing teachings to solve societal problems. In modern society, giving involves more than material factors due to its complexity.

Public welfare during COVID-19 in That Phanom District, Nakhon Phanom Province: the primary informants in That Phanom District engaged in six public welfare activities. Monks focused on mental support, counseling, and guidance for those mentally affected by COVID-19.

Approaches to public welfare during COVID-19 in That Phanom District, Nakhon Phanom Province: approaches include: (1) principles of practicing according to Buddhist discipline through chanting, meditation, wisdom cultivation, and mindfulness to deal with basic problems; (2) public welfare by giving the four requisites for at-risk groups and medical personnel, providing encouragement, creating motivation, establishing safe areas in the temples, managing funeral ceremonies, and giving advice; and (3) implementing a step-by-step process, such as holding consultation meetings among working groups and assessing work risks to determine appropriate assistance strategies.

Keywords: Public Welfare; Public Welfare of Monks; COVID-19

บทนำ

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อช่วยให้มนุษย์พ้นจากทุกข์ การสงเคราะห์และช่วยเหลือประชาชนจึงเป็นบทบาทหน้าที่หลักของพระสงฆ์ นอกเหนือจากการฝึกฝนขัดเกลาตนเอง เพื่อเข้าสู่ความหลุดพ้นภายใต้หลักอนัตตธรรม ศาสนาพุทธให้ความสำคัญกับการสงเคราะห์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีพื้นฐานตั้งอยู่บนหลักของความเมตตากรุณาและมุ่งช่วยเหลือมวลมนุษยชาติ ดังปรากฏพุทธพจน์ในพระวินัยปิฎก เรื่องส่งพระอรหันต์ 60 รูปไปประกาศศาสนาอนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลและเพื่อความสุข (วิ.ม. (ไทย) 4/32/40.) ซึ่งพระสุตตันตปิฎก ทุติยมารปาสสูตร ว่าด้วยบ่วงแห่งมาร สูตรที่ 2 ก็มีเนื้อความคล้ายกัน (ดูรายละเอียดใน สำ.ส. (ไทย) 15/141/179-180.) การสงเคราะห์ช่วยเหลือมวลชนจึงเป็นจุดหมาย

หลักของพระพุทธศาสนาและเป็นหน้าที่สำคัญสำหรับพระสงฆ์ผู้ดำรงชีวิตในสังคมพึงปฏิบัติอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการสาธารณสงเคราะห์ที่มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม บริบทความสัมพันธ์แบบองค์รวมนี้ประสานไม่ให้ศาสนาและพระสงฆ์แยกออกจากสังคม การสาธารณสงเคราะห์เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ด้านการสังคมสงเคราะห์ของพระสงฆ์ โดยหลักคือนำทรัพยากรมาใช้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างมีศิลปะเพื่อช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของบุคคล กลุ่ม ชุมชนให้สามารถช่วยเหลือตนเองต่อไปได้ เมื่อผู้รับบริการมีคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวม งานสังคมสงเคราะห์จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่นำไปสู่เป้าหมายของงานสวัสดิการสังคม (พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์ และ ปุระวิชญ์ วันตา, 2561, น. 8-9) โดยมีกำเนิดและพัฒนาการตามลักษณะปัญหาของแต่ละพื้นที่ รวมถึงความซับซ้อนและหลากหลายของปัญหาที่พระสงฆ์เข้าไปสงเคราะห์สังคมด้วย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กำหนดบทบาทหน้าที่และภารกิจของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์ไว้ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ (“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535”, 2535 : 7) โดยการสาธารณสงเคราะห์เป็นการช่วยเหลือที่เน้นประโยชน์เพื่อส่วนรวมหรือสังคมวงกว้าง ซึ่งเป็นบทบาทหน้าที่สำคัญยิ่งของพระสงฆ์ตั้งแต่พุทธกาลจนถึงปัจจุบัน การสงเคราะห์โดยหลักแบ่งเป็น 2 ด้านคือการสงเคราะห์ด้านจิตใจและด้านวัตถุ หลักฐานปรากฏในพระสุตตันตปิฎก สังคีติสูตร กล่าวถึงสารณียธรรมหรือธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงเพื่อการสงเคราะห์กัน 6 ประการ คือ กายมีเมตตา วาจามีเมตตา ใจมีเมตตา บริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภ มีศีลไม่ขาดเสมอกันและมีอริยทิฏฐิอันเป็นธรรมเสมอกัน (ที.ปา. (ไทย) 11/324/321-322.) นอกจากนี้ยังมีหลักธรรมอื่นที่เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ อาทิ หลักสังคหวัตถุหรือธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว 4 ประการ (ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) 11/313/295.) หลักพรหมวิหาร 4 หลักอิทธิบาท 4 รวมถึงหลักทิศ 6 โดยการสาธารณสงเคราะห์แต่ละด้านมีรูปแบบและแนวทางแตกต่างกันตามสภาพปัญหา บริบทสังคม ตลอดจนภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม คติท้องถิ่นและพื้นฐานความเชื่อทางพุทธวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่

ธาตุพนมเป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครพนมที่มีโบราณสถานสำคัญคือองค์พระธาตุพนม ซึ่งเป็นเจดีย์เก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองของประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขง (พระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา), 2537, น. 205) สภาพปัญหาทางสังคมของอำเภอธาตุพนมมีความซับซ้อนและหลากหลาย โดยอยู่ภายใต้การดูแลของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม ซึ่งมียุทธศาสตร์ 4 ด้าน คือ พัฒนาศักยภาพกลุ่มเป้าหมายให้สามารถเข้าถึงบริการด้านสวัสดิการสังคม คุ้มครองและพิทักษ์สิทธิกลุ่มเป้าหมายด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม สร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการพัฒนาสังคมและพัฒนาศูนย์ข้อมูลด้านการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม, 2563, น. 6) โดยกำกับดูแลและประสานกับหน่วยงานระดับอำเภอเกี่ยวกับสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (coronavirus disease 2019) หรือโควิด-19

(COVID-19) ส่งผลกระทบวงกว้างทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสุขภาพ ประชาชนเดือดร้อน ตกงาน ขาดรายได้และโอกาสในการเข้าถึงสิทธิ สวัสดิการและตกเป็นผู้ประสบปัญหาทางสังคม สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนมดำเนินการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ เพื่อเยียวยาและบรรเทาความเดือดร้อนให้กับกลุ่มเป้าหมายตามบทบาทและหน้าที่ด้วยการสำรวจประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตปัญหาการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 เพื่อรวบรวมข้อมูลและให้ความช่วยเหลือ แจกหน้ากากผ้าและหนังสือ Know Covid รู้ทันโควิด พร้อมให้กำลังใจ จัดโครงการเราไม่ทิ้งกันทำอาหารแจก อบรมการทำหน้ากากผ้า ตั้งตู้ปันสุขและร่วมกับเครือข่ายรับบริจาคสิ่งของช่วยเหลือประชาชน ซึ่งจากการสำรวจกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตปัญหาโรคโควิด-19 ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม ร่วมกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานบ้านพักเด็กและครอบครัวจังหวัดนครพนม ศูนย์คุ้มครองคนไร้ที่พึ่งจังหวัดนครพนมและศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุจังหวัดนครพนม ลงพื้นที่ตรวจสอบข้อมูลและให้ความช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาทางสังคมในยุคโควิด-19 รวม 3,630 คน ใน 12 อำเภอ คิดเป็นชาย 1,447 คน หญิง 2,183 คน โดยพื้นที่อำเภอธาตุพนมมีกลุ่มเป้าหมายมากที่สุด คือ 1,085 คน คิดเป็นชาย 393 คน หญิง 692 คน (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม, 2563, น. 55-58)

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่าอำเภอธาตุพนมมีผู้ประสบปัญหาทางสังคมมากกว่าอำเภออื่น ประกอบกับการแพร่ระบาดที่ยาวนานของโรคโควิด 19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนแทบทุกด้าน ทั้งด้านสังคมเศรษฐกิจและรายได้หรือแม้แต่สภาพแวดล้อม (มาวิน โทแก้ว, ศศิธร ล่องเลิศ, และ ปรางทิพย์ มั่นธร, 2563 : 18) ช่วงระยะเวลาภายใต้สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ปัญหาของคนในพื้นที่ที่พระสงฆ์จำพรรษาอยู่จึงมีปริมาณและความเข้มข้นหลากหลายซับซ้อนมากขึ้น หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพระธรรมวินัยพึงสงเคราะห์ชาวบ้านอย่างยิ่งในส่วนที่ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในสังคม เนื่องจากพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมและมีหน้าที่สำคัญคือดำรงตนให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนหมู่มาก อนุเคราะห์และเกื้อกูลชาวโลกเพื่อประโยชน์และความสุข ยิ่งไปกว่านั้นในยุคโควิด-19 พระสงฆ์และวัดหลายแห่งยังมีศักยภาพมากพอที่จะช่วยเหลือสังคมได้ในวงกว้างซึ่งสอดคล้องกับหลักสากลของงานสาธารณสงเคราะห์ ปัญหาที่พระสงฆ์เข้าไปช่วยบรรเทาและแก้ไขในยุคโควิด-19 ตลอดจนรูปแบบและข้อจำกัดของงานสาธารณสงเคราะห์จึงมีลักษณะเฉพาะหลากหลายแนวทางโดยเชื่อมโยงกับสภาพปัญหาและบริบททางสังคมของแต่ละพื้นที่ แนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์จึงต้องมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดและสอดคล้องกับสภาพปัญหาสังคมยุคโควิด-19 เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในสังคมและสร้างแนวทางกับเป้าหมายของการสาธารณสงเคราะห์ที่เหมาะสมตามหลักพระพุทธศาสนาภายใต้วิกฤติสังคมต่อไป

การสาธารณสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนาและโรคโควิด-19

การสาธารณสงเคราะห์หรือสังคมสังเคราะห์ในทัศนะของอาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ คือ การสงเคราะห์คนเพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยไม่หวังผลตอบแทนจากเขา (พระมหากฤษฎา นันทเพชร, 2540 : 23) โดยมุ่งช่วยเหลือและบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนวงกว้างแบบสาธารณะ ส่วน สุเทพ เชาวลิต กล่าวว่า สังคมสงเคราะห์เป็นงานที่ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ในสังคมให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ สามารถดำรงอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขตามสมควรอัตภาพของแต่ละบุคคล (สุเทพ เชาวลิต, 2527 : 51) ขณะที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ เห็นว่า สังคมสงเคราะห์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาคือทำให้สังคมรวมเข้ากันได้ เป็นหนึ่งเดียวทั้งใจและกาย ทั้งยังมีพุทธทาสภิกขุ ที่มองว่า ควรสงเคราะห์จิตใจให้มีสติปัญญารู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นด้านศีลธรรมให้มีความสว่างไสวทางวิญญาณ สงเคราะห์ให้กินดีอยู่ดี เน้นให้ธรรมมากกว่าวัตถุ และควรสงเคราะห์ให้เขามีความเข้มแข็ง (พระมหาสุภวัฒน์ หนูพริก, 2538 : 42-43) ซึ่งความต้องการได้กับความต้องการให้ของมนุษย์ปรากฏทั่วไปทุกสังคม การเกิดขึ้นของการสาธารณสังเคราะห์จึงเกี่ยวข้องกับธรรมชาติในตัวมนุษย์ทุกคน โดยอาจสงเคราะห์เฉพาะตนหรือระหว่างบุคคล ประวัติงานสาธารณสงเคราะห์ที่มีมายาวนานแสดงถึงจิตใจที่รักและห่วงใยในเพื่อนมนุษย์อย่างแท้จริง โดยเฉพาะวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางการสงเคราะห์ของคนทั่วไป เนื่องจากพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นโดยมีเป้าหมายหลักเพื่อช่วยเหลือมนุษย์และสังคม ซึ่งการจะช่วยเหลือผู้อื่นได้นั้นผู้ที่ช่วยเหลือต้องมีคุณสมบัติพอเพียง โดยมีหลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสงเคราะห์คือสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา (ดูรายละเอียดใน ที.ปา. (ไทย) 11/210-211/170-171.) บุญกิริยาวัตถุ 3 (ที.ปา. (ไทย) 11/305/269.) ภาวนา 3 (ที.ปา. (ไทย) 11/305/272.) ภาวนา 4 (องฺ.ปญฺจก. (ไทย) 22/79/144-146.) และอิทัปปัจจยตาหรือปฏิจจสมุปบาท พระสงฆ์จึงสงเคราะห์ชุมชนมาทุกสมัย โดยที่อดีตเป็นการสงเคราะห์ทั้งระบบและมีแกนการสงเคราะห์ด้านจิตใจเป็นหลัก วัดจึงเป็นศูนย์กลางทางจิตใจและเป็นศูนย์รวมของกิจกรรมทางสังคมทุกด้าน ต่อมาการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์เน้นด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เชื่อมโยงกับแนวทางหรือกิจกรรมในรูปแบบที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่เดือดร้อนในพื้นที่ ดูแลและยกระดับคุณภาพชีวิตคนในสังคมโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ โดยมีการพัฒนาทั้งทางกายและทางใจควบคู่กันเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคม

ขณะที่โรคโควิด 19 เป็นโรคระบาดชนิดหนึ่งที่องค์การอนามัยโลกกำหนดชื่อ โดยก่อนหน้านี้เรียกว่าโรคไวรัสอู่ฮั่น แต่ชื่อดังกล่าวสร้างภาพลบต่อสถานที่และคนที่เป็นแหล่งต้นกำเนิดโรค จึงตั้งชื่อใหม่ว่าไวรัสโคโรนา 19 ซึ่งเลข 19 มาจาก ค.ศ. ที่เกิดโรค ส่วนคำว่า Covid ย่อมาจาก Coronavirus disease สำหรับประเทศไทยเริ่มระบาดจากนักท่องเที่ยวจีน จากนั้นแพร่กระจายอย่างรวดเร็วและกลายพันธุ์ต่อเนื่อง อาการของโรคคือ มีไข้ ไอ เจ็บคอ คัดจมูก หายใจลำบาก ปวดเมื่อย ปวดศีรษะ ซึ่งเชื้อจะฟักตัว 1-14 วัน มักแพร่เชื้อจากทางเดินหายใจ ความรุนแรงขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของไวรัสและความสามารถในการกระตุ้นปฏิกิริยาการอักเสบ รวมถึงปฏิกิริยาของผู้ติดเชื้อเพื่อกำจัดไวรัส หากกระบวนการยับยั้งไม่ดีอาจเกิดการอักเสบรุนแรง ไวรัสนี้อาจ

เริ่มจากค้างคาวแล้วกลายพันธุ์ผ่านสัตว์ตัวกลางเป็นไวรัสพันธุ์ใหม่ที่ก่อโรคและแพร่เชื่อในคน การกระจายตัวของโรคระยะแรกรัฐควบคุมด้วยการสร้างความเข้าใจและแยกผู้ป่วยกับกลุ่มเสี่ยงออกจากคนในชุมชน ระยะหลังการแพร่กระจายวงกว้างสร้างความตกใจแก่คนในประเทศอย่างยิ่ง แม้อัตราการตายจะน้อยเมื่อเทียบกับปริมาณผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยโรคอื่น แต่การแพร่กระจายอย่างรวดเร็วและผลจากการทำลายปอดทำให้เหนื่อยง่ายแม้หายจากโรคแล้วประกอบกับไม่มียาช่วยให้หายขาดจึงสร้างผลกระทบกว้างขวาง ในด้านจิตวิทยาก็เกิดการตื่นตระหนก นอกจากนี้ยังกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา สาธารณสุขและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เริ่มจากด้านเศรษฐกิจซึ่งกรมควบคุมโรค กองโรคไม่ติดต่อ (กรมควบคุมโรค กองโรคไม่ติดต่อ, 2564, น. 4) รายงานว่า ความรุนแรงของผลกระทบทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัย คือ ระยะเวลาการจำกัดการเคลื่อนย้ายของผู้คนและกิจกรรมทางเศรษฐกิจในประเทศ และประสิทธิภาพการตอบสนองทางการเงินช่วงวิกฤต โดยให้ความสำคัญกับการใช้จ่ายด้านสุขภาพเพื่อควบคุมการแพร่กระจายโรค รวมถึงสนับสนุนรายได้แก่ครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบ ธุรกิจที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มและติดต่อกันทางกายภาพได้รับผลกระทบทั้งการท่องเที่ยว ที่พัก ร้านค้า บริการและการคมนาคมทุกประเภท ธุรกิจท่องเที่ยวที่สร้างรายได้เข้าประเทศอันดับหนึ่งได้รับผลกระทบรุนแรงอย่างไม่เคยมี เมื่อกระทบธุรกิจการจ้างงานมีน้อยลงการว่างงานก็เพิ่มขึ้น รัฐเยียวยากลุ่มผู้ได้รับผลกระทบในลักษณะสวัสดิการแบบแจกเงินฟรีโดยการกู้เงินต่างประเทศมหาศาลและสร้างข้อผูกพันการชำระหนี้ระยะยาว ต่อมาคือด้านสังคมที่เป็นผลจากเศรษฐกิจ ธุรกิจหยุดดำเนินการชั่วคราว การเลิกจ้างงานและเปลี่ยนสถานะการจ้างหรือลดเงินเดือนและปิดพื้นที่ค้าขายชั่วคราว ส่งผลกระทบต่อกลุ่มเปราะบางที่มีรายได้ต่ำและขาดความคุ้มครองทางสังคมหลายกลุ่ม คือ ผู้มีรายได้น้อยที่จำเป็นต้องประกอบอาชีพภายใต้ความเสี่ยงของโรค แรงงานนอกระบบและในระบบที่ไม่มีความมั่นคง เด็กและเยาวชน ชุมชนเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่สูงและห่างไกล คนไร้บ้านที่ขาดการคุ้มครองทางสังคม การป้องกันด้านสุขภาพและรายได้จากการรับจ้างเบ็ดเตล็ด ผู้หญิงที่ตกงานและถูกหลอกให้ไปทำงานซึ่งอาจมีการล่วงละเมิดทางเพศ และแรงงานข้ามชาติที่ถูกเลิกจ้างแต่ยังเดินทางกลับประเทศต้นทางไม่ได้ นอกจากผลกระทบด้านสังคมที่รายได้หรือวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไป สถานการณ์โควิดยังส่งผลกระทบต่อเนื่องกับสุขภาวะทางจิตใจและอารมณ์ (mental and emotional wellbeing) ความกลัว เครียดและวิตกกังวล (anxiety) โดดเดี่ยวขาดที่พึ่ง (isolated) และสิ้นหวัง (desperate) จากการคาดการณ์อนาคตไม่ได้ด้วย

อีกด้านคือผลกระทบต่อการศึกษาที่ทั้งไทยและต่างประเทศได้นำระบบออนไลน์มาปรับใช้เพื่อดำเนินการเรียนการสอนภายใต้วิกฤติโรคระบาด มหาวิทยาลัยพิจารณาเลื่อนสอบหรือเปลี่ยนเป็นสอบออนไลน์เพื่อลดความเสี่ยงรวมถึงเลื่อนการรับปริญญา โรงเรียนลดกิจกรรมช่วงปิดเทอม ห้ามบุคลากรและนักเรียนเดินทางเข้าพื้นที่เสี่ยง คนใกล้ชิดนักเรียนต้องกักตัว 14 วันหากเดินทางไปยังประเทศที่มีความเสี่ยงแล้วกลับมาใช้ชีวิตกับนักเรียนเพื่อป้องกันการระบาดช่วงเปิดเทอม กิจกรรมส่งเสริมทักษะและความรู้ถูกระงับ รัฐประกาศปิดสถาบันกวดวิชาและโรงเรียนเสริมทักษะแล้วให้มีการเรียนการสอนออนไลน์แทน ซึ่งการศึกษาวัยเด็กได้รับ

ผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากเด็กเรียนรู้จากครูเป็นหลักและต้องร่วมกิจกรรมกับกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกันเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม นอกจากนี้การเรียนออนไลน์ยังตอกย้ำความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ เนื่องจากบางครอบครัวขาดเครื่องมือและความพร้อมในการเรียนการสอน ส่วนผลกระทบด้านสาธารณสุขที่กรมควบคุมโรค กองโรคไม่ติดต่อรายงานคือไม่สามารถให้บริการตามปกติได้จึงปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับสถานการณ์ ลดความแออัดและเพิ่มระยะห่างเนื่องจากโรงพยาบาลก็เสี่ยงต่อการแพร่เชื้อด้วย ผู้ป่วยโควิดสร้างข้อจำกัดในการรักษาผู้ป่วยโรคอื่น ตลอดจนงบประมาณที่ใช้ซื้อวัคซีนส่งผลให้ขาดงบพัฒนาด้านอื่น (กรมควบคุมโรค กองโรคไม่ติดต่อ, 2564 : 7) ซึ่งการสาธารณสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนายุคโควิด-19 พระสงฆ์มีหน้าที่สงเคราะห์ฆราวาสด้านการให้หลักธรรมและทำหน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธประเพณี ทั้งการดำรงในสมณธรรมซึ่งเป็นเนื้อนาบุญคือปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ร่วมทำบุญกับฆราวาสและเป็นศูนย์รวมจิตใจในการสร้างความสมดุลของสังคม รวมถึงการสงเคราะห์ตามสภาพบริบทและปัญหาสังคมที่พระสงฆ์เข้าไปแก้ไขหรือช่วยบรรเทา เช่น ท่านพุทธทาสเห็นว่าปัญหาคือสังคมมีกิเลสจึงเน้นการเทศน์และนำเสนอหลักธรรมสู่ฆราวาสเพื่อปฏิบัติให้เกิดความสุขในชีวิต ส่วนพระพยอมเห็นว่าปัญหาเฉพาะหน้าที่ควรเข้าไปสงเคราะห์คือการสร้างอาชีพให้ประชาชน จึงเน้นสงเคราะห์ด้านวัตถุ ช่วงประเทศไทยเผชิญกับโรคโควิด 19 พระสงฆ์เป็นทั้งผู้ได้รับผลกระทบและผู้สงเคราะห์ชุมชนตามลักษณะปัญหาที่เข้าไปช่วยเหลือ โดยเฉพาะด้านสังคมและเศรษฐกิจระยะสั้น อาทิ การสมทบปัจจัยเพื่อการยังชีพของคนในชุมชน สนับสนุนงบประมาณกับบุคลากรทางการแพทย์และเปิดให้ใช้สถานที่วัดเป็นโรงพยาบาลสนามแก่ผู้ป่วย โดยมีรูปแบบวิธีการและแนวทางช่วยเหลือที่หลากหลายภายใต้สถานะและบทบาทหน้าที่สำคัญสำหรับพระสงฆ์ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

แนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

งานวิจัยเรื่องแนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม จากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 26 รูป/คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ พระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ 7 รูป 2) นักวิชาการศาสนา 5 รูป/คน และ 3) ผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์ 14 คน ซึ่งจะนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับดังนี้

1) การสาธารณสงเคราะห์ในพระพุทธศาสนา

- พระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ เห็นตรงกันว่า หลักการหรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาคือการสงเคราะห์ทั้งกายและใจ ปัจจุบันการให้ไม่เพียงใช้ปัจจัยสิ่งของเท่านั้น เมื่อปัญหาในสังคมสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อน การช่วยเหลือจึงเป็นแบบสหวิชาชีพ ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นและเป็นไปตามความถนัดในวิชาชีพของแต่ละหน่วยงานโดยมีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมการช่วยเหลือ เช่น การทำผ้าป่าเพื่อช่วยชาวบ้าน การสงเคราะห์ชาวบ้านโดยตรงหรือจำเพาะเจาะจง การสงเคราะห์กลุ่มอื่นและการสงเคราะห์เชิงนโยบายของพระสงฆ์ที่เป็นพระสังฆาธิการ เน้นมอบนโยบายให้พระสงฆ์ผู้ในพื้นที่ดูแลชาวบ้านตามสภาพ

ปัญหาและให้การช่วยเหลือตามความเหมาะสม โดยเริ่มต้นด้วยการสงเคราะห์พระสงฆ์สามเณร งานสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นสิ่งสะท้อนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาว่า ทุกสรรพสิ่งมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันทั้งด้านบวกและลบซึ่งขึ้นอยู่กับการกระทำของมนุษย์ หากมนุษย์กระทำดีก็ส่งผลสะท้อนด้านดีต่อผู้กระทำและส่งอิทธิพลไปสู่บุคคลรอบข้างด้วย สาธารณะจึงหมายถึงความเป็นส่วนรวม ส่วนรวมที่มีสิ่งผูกมัดบางประการและการสงเคราะห์ก็คือหนึ่งสิ่งผูกมัดที่เป็นพื้นฐานการดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคมส่วนรวม

- นักวิชาการศาสนา เห็นว่า การช่วยเหลือมีทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ด้านวัตถุส่วนมากเป็นอาหารและปัจจัยยังชีพที่พระสงฆ์นำไปมอบให้โดยตรงหรือผ่านตัวแทนที่เป็นองค์กรรัฐ พระสงฆ์เป็นสะพานบุญให้คนบริจาคแล้วนำไปมอบหรือแจ้งให้หน่วยงานภาครัฐมารับไปแจกจ่ายต่อ วัดที่มีศักยภาพที่จะสงเคราะห์ด้านวัตถุมากที่สุดคือวัดพระธาตุพนม ซึ่งมีทุนทรัพย์มากกว่าวัดอื่นในจังหวัดนครพนมและวัดพระธาตุพนมยังมีทุนทางวัฒนธรรมในการระดมทุนช่วยเหลือด้วย ส่วนพระสงฆ์วัดอื่นมีวิธีการคือระดมกำลังทรัพย์จากคนมีฐานะทั้งภายในและนอกพื้นที่ กิจกรรมสงเคราะห์ทางวัตถุสะท้อนถึงความสัมพันธ์กับชาวบ้าน การจัดความสมดุลและพฤติกรรมส่วนบุคคลเพื่อให้เหมาะสมกับการปฏิบัติขั้นสูง ตลอดจนจัดความประพฤติของคนให้สอดคล้องกับสังคมเพื่อดำรงความเป็นดุลภาพ โดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุและทิศหก ส่วนด้านจิตใจพระสงฆ์ช่วยดำเนินการจัดฌาปนกิจ การสนทนาธรรม ความเป็นกัลยาณมิตรและช่วยผ่อนคลายความทุกข์ชาวบ้าน ขณะที่สังคมส่วนหนึ่งกลัว ระแวงและเพ่งโทษผู้ติดเชื้อ บางชุมชนห้ามเผาศพผู้เสียชีวิตจากโรคโควิด การทำหน้าที่ของพระสงฆ์จึงเป็นการสงเคราะห์ด้านจิตใจที่สำคัญในวาระสุดท้ายด้วย ซึ่งพระสงฆ์ก็ทำหน้าที่สงเคราะห์ด้านจิตใจเป็นหลักอยู่แล้ว การช่วยเหลือจริงจังและชัดเจนคือหน่วยงานภาครัฐ อาทิ อสม.ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง โรคโควิดเป็นปัญหาทางกายภาพที่ต้องอาศัยหลักการช่วยเหลือด้านพยาบาลและยังมีข้อปฏิบัติเฉพาะสำหรับผู้ป่วย ผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้ป่วยและกลุ่มเสี่ยงต้องดูแลตนเอง สวมหน้ากากอนามัยและรักษาพยาบาลเมื่อติดเชื้อ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงในการดูแลผู้ป่วยคือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและฝ่ายปกครอง เจ้าที่รัฐให้ความช่วยเหลือเนื่องจากเป็นหน้าที่และต้องทำต่อเนื่อง ส่วนพระสงฆ์เป็นผู้ให้คำแนะนำในการปฏิบัติและช่วยเหลือสังคมร่วมกับภาครัฐตามความเหมาะสม

-**ผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์** ทัศนะของผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มนี้มองว่า สถานการณ์การระบาดของโรคโควิด 19 ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยเป็นทั้งโรคทางกายภาพ โรคทางจิตใจและโรคทางสังคม สำหรับโรคทางกายภาพหน่วยงานภาครัฐต้องทำหน้าที่ให้การช่วยเหลือโดยตรง ส่วนโรคทางจิตใจและโรคทางสังคมนั้นพระสงฆ์ควรเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการสงเคราะห์ประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน

2) การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

- พระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ ให้ความเห็นไว้ว่า การสงเคราะห์ของพระสงฆ์แต่ละรูปจากหลายวัดมีพื้นฐานการสงเคราะห์ที่แตกต่างกัน บางท่านสงเคราะห์ด้านวัตถุด้วยการนำปัจจัยสี่ไปแจกผู้ที่ได้รับผลกระทบ บางรูปเน้นด้านจิตใจ ขณะที่บางท่านสงเคราะห์ด้านการฌาปนกิจ อย่างไรก็ดี สิ่งที่ทุกท่านมี

เหมือนกันคือสงเคราะห์ด้วยพรหมวิหารธรรม ตลอดจนมีธรรมเป็นตัวตั้งเริ่มตั้งแต่ด้านวัตถุไปจนถึงด้านจิตใจ ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา

- **นักวิชาการศาสนา** กลุ่มแรกที่เป็นพระสงฆ์มีมุมมองว่า การสงเคราะห์ของพระสงฆ์มีทั้งการทำงานแบบปัจเจกและทำงานเป็นทีมในนามวัดรวมถึงการสร้างเครือข่าย การสงเคราะห์ด้านวัตถุเป็นพื้นฐานของการสงเคราะห์เนื่องจากเป็นปัจจัยดำรงชีพที่ต่อยอดไปสู่ด้านจิตใจ การระบาดของโรคโควิดเป็นตัวสะท้อนการทำงานของพระสงฆ์ที่เป็นไปตามหลักการพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ส่วนกลุ่มฆราวาสแสดงทัศนะว่า การสงเคราะห์ของพระสงฆ์เป็นไปตามนโยบายของมหาเถรสมาคมโดยมีฆราวาสเป็นผู้สนองงานทั้งภาครัฐและคณะสงฆ์ นักวิชาการฆราวาสของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้ประสานงานระหว่างพระสงฆ์กับรัฐ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือทำงานร่วมกับคณะสงฆ์เป็นเครือข่ายซึ่งเป็นแนวคิดการสงเคราะห์ที่สำคัญในปัจจุบัน

- **ผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์** กล่าวถึงประเด็นดังกล่าวว่า การทำงานของอสม.ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐเน้นเรื่องการป้องกัน ในขณะที่การรักษาเป็นหน้าที่ของแพทย์ พยาบาลและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ส่วนการสงเคราะห์ของพระสงฆ์นั้นเป็นการช่วยเหลือเรื่องปัจจัยสี่ซึ่งเป็นเครื่องยังชีพและสงเคราะห์ในด้านจิตใจควบคู่กันไป โดยพระสงฆ์ส่วนมากทำหน้าที่ช่วยเหลืออยู่ภายในวัดเมื่อผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์เข้าวัดตามโอกาส

3) แนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

- พระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ แสดงความเห็นว่า หลักการคือสงเคราะห์ชาวบ้านให้ทุเลาจากความทุกข์แต่ละด้าน ในแง่ของกระบวนการกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นพระเถระมีกระบวนการทำงานเป็นขั้นตอนในระดับหนึ่ง มีการประชุมปรึกษาหารือกันของกลุ่มผู้ทำงาน ประเมินความเสี่ยงของการทำงาน เสนอแนวทางการช่วยเหลือที่เหมาะสมและติดต่อประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกรณีเข้าไปช่วยเหลือร่วมกับหน่วยงานอื่น ซึ่งบางส่วนยังขาดการประเมินผลงาน แนวทางและวิธีการทำงานควรมีการประสานสัมพันธ์ รวมถึงทำความเข้าใจหรือมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ทำ วิธีการของแต่ละรูปมีความแตกต่างกัน บางท่านเน้นด้านวัตถุขณะที่บางรูปเน้นด้านจิตใจ โดยมีแนวทางการทำงานที่มีประสิทธิภาพในปัจจุบันคือการสร้างเครือข่ายการทำงานของแต่ละพื้นที่ให้เข้มแข็ง

- นักวิชาการศาสนา กลุ่มที่เป็นพระสงฆ์กล่าวไว้ว่า หลักการ กระบวนการและวิธีการในการทำงานของพระสงฆ์มี 2 ระดับ ระดับแรกมาจากมหาเถรสมาคม ส่วนระดับที่สองเป็นการทำงานสงเคราะห์ตามที่พระสงฆ์ในพื้นที่เห็นปัญหาและดำเนินการแก้ไขเองในชุมชน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ที่พระสงฆ์ไปช่วยเหลือ ซึ่งการทำงานพระสงฆ์ควรมีความรู้ความเข้าใจกับโรคเพื่อการป้องกันที่ดี อีกทั้งควรมีการวางแผนระยะสั้น กลางและยาว เช่นเดียวกับกลุ่มฆราวาสที่เห็นว่า แนวทางการทำงานของพระสงฆ์ควรมีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ โดยร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่มีข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย ต้องรู้

ว่ากลุ่มเป้าหมายคือใครอยู่ที่ไหน กระบวนการตั้งแต่ต้นทางคือช่วยเหลือเบื้องต้น การให้คำแนะนำหรือเยียวยาจิตใจและการสร้างงานในท้ายที่สุด

- ผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์ มีมองมุมเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า ตามขั้นตอนคือการป้องกัน การรักษาและการเยียวยา ซึ่งผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์เห็นว่าหน่วยงานของภาครัฐและพระสงฆ์ยังขาดการเยียวยาหรือการสงเคราะห์ตลอดสาย ด้านวัตถุนอกจากให้อาหารแล้วยารักษาต้องช่วยเหลือตลอดจนกว่าจะหาย ส่วนที่เหลือคาดหวังการสงเคราะห์แบบอื่น โดยแนวทางการสงเคราะห์จะเป็นอย่างไรก็แล้วแต่พระสงฆ์ดำเนินการ นอกจากนี้ทุกท่านยังเห็นตรงกันว่าพระสงฆ์ควรสงเคราะห์อยู่ในวัดมากกว่าที่จะออกมาข้างนอก

4) ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนออื่นในการสงเคราะห์

- พระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ กลุ่มแรกนี้ผู้ให้ข้อมูลส่วนมากเห็นว่า ไม่มีปัญหาอุปสรรค ส่วนพระสงฆ์บางรูปกล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคสำคัญ คือ งบประมาณที่มีไม่เพียงพอ ข้อจำกัดในการเข้าถึงผู้ป่วย รวมไปถึงขาดข้อมูลในการตัดสินใจและการเดินทางไปช่วยเหลือชาวบ้าน

- **นักวิชาการศาสนา** กลุ่มที่เป็นพระสงฆ์แสดงทัศนะคล้ายกันว่า ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ ได้แก่ งบประมาณของผู้ช่วยเหลือที่มีจำกัด การทำงานโดยไม่ประสานกับหน่วยงานอื่นและความหวาดกลัว ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบุคคลที่ไปสงเคราะห์ รวมถึงข้อจำกัดของเวลาและช่องทางในการเข้าไปช่วยเหลือ ขณะที่กลุ่มฆราวาสสะท้อนว่า ปัญหาและอุปสรรคคือการทำงานของพระสงฆ์ที่ปฏิบัติสาธารณสงเคราะห์ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ต่างคนต่างทำและไม่มีเอกลักษณ์ อีกทั้งผู้ให้และผู้รับต่างฝ่ายต่างก็ระแวงเกรงจะติดโรคกับอีกฝ่าย

- **ผู้ได้รับการสาธารณสงเคราะห์** ผู้ให้สัมภาษณ์กลุ่มสุดท้ายมีปัญหาและอุปสรรคน้อย เนื่องจากไม่ใช่ผู้ปฏิบัติงาน มีเพียงบางท่านที่กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอในการกักตัวที่รัฐบาลช่วยเหลือไม่ครอบคลุม การเยี่ยมเยียนกันที่ลำบากเนื่องจากกลัวติดโรคและการประชาสัมพันธ์ที่ไม่ทั่วถึงของรัฐ นอกจากนั้นยังมีเรื่องการขาดความรับผิดชอบต่อสังคมของคนบางกลุ่มด้วย

องค์ความรู้

งานวิจัยเรื่องแนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนมก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ 2 ข้อ ข้อแรกงานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงองค์ความรู้ด้านการบูรณาการในการทำงานของพระสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐซึ่งสะท้อนประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน การสงเคราะห์และแนวทางการสงเคราะห์ที่ค้นพบคือการสร้างเครือข่ายระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานรัฐนอกเหนือจากพระสงฆ์ด้วยกัน การสร้างเครือข่ายมีความจำเป็นและเป็นหลักประกันความสำเร็จของงานสาธารณสงเคราะห์ นอกจากนี้เครือข่ายการสงเคราะห์ยังนำไปสู่การเรียนรู้การทำงานและการร่วมมือทางสังคมเพื่อสงเคราะห์ในสถานการณ์อื่นด้วย ความสลับซับซ้อนของสังคมที่มีหลายหน่วยงานดูแลป้องกันโรค หลายส่วนจึงบูรณาการ

และร่วมมือระหว่างหน่วยงานเป็นองคาพยพในการช่วยเหลือ ส่งเสริมด้านที่ถนัดและมีความพร้อม คือการทำงานแบบองค์รวมตามลักษณะปัญหา โดยที่การสงเคราะห์ยุคใหม่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการซึ่งมีความจำเป็นในการป้องกันและแก้ไขปัญหา การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์แบบบูรณาการจึงสะท้อนหลักการดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

ข้อค้นพบที่เป็นองค์ความรู้อีกข้อคือหลักบูรณาการข้อแรกที่สะท้อนและยึดโยงกับคำสอนทางพระพุทธศาสนาคือหลักอิทัปปัจจยตาหรือปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นสายใยถักทอระหว่างสรรพสิ่งทั้งเชิงบวกและเชิงลบ เชิงบวกคือการเกื้อกูลกันตามหลักอิทัปปัจจยตา กิจกรรมของพระสงฆ์ที่ปรากฏในชีวิตประจำวันคือการบิณฑบาตซึ่งเป็นการพึ่งพาชาวบ้าน ฝ่ายชาวบ้านก็พึ่งพาพระสงฆ์ในการเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ขณะเดียวกันก็เป็นการควบคุมและตรวจสอบพฤติกรรมเชิงลบของพระสงฆ์เพื่อให้ดำรงตนอยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย หลักอิทัปปัจจยตาปรากฏทั้งหลักสงเคราะห์ที่มีมูลจากภายในคือการมีพรหมวิหารและความเป็นกัลยาณมิตรเพื่อผลักดันให้เกิดกิจกรรมการสงเคราะห์ และหลักอิทัปปัจจยตาภายนอกคือการมีเครือข่ายของพระสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐที่เป็นการทำงานแบบบูรณาการ หลักการทำงานทั้งสองข้อข้างต้นเป็นตัวประกันความสำเร็จของงานที่เกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ อีกทั้งยังเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนจากแผนผังต่อไปนี้

แผนผังองค์ความรู้จากการวิจัย

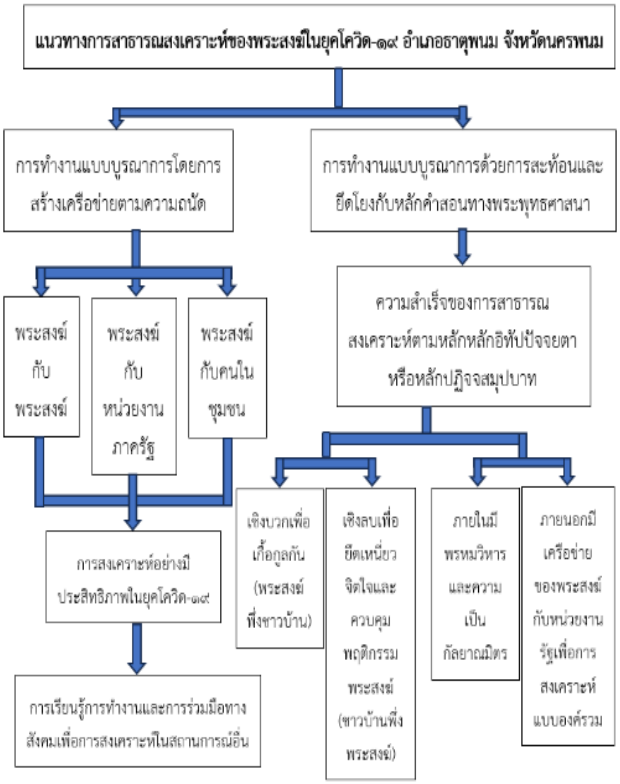

สรุป

การสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาปรากฏในคัมภีร์อย่างน้อย 3 ด้าน ด้านแรกคือการเกิดขึ้นขององค์กรสงฆ์ที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมวินัยรวมถึงจัดตั้งองค์กรสงฆ์เพื่อให้ศาสนาดำรงอยู่อย่างมั่นคง ซึ่งส่งผลต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการสงเคราะห์ชาวบ้านของพระสงฆ์ในเวลาต่อมา โดยมีอุดมการณ์หลัก 3 ข้อ คือ เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลและเพื่อความสุข ด้านที่ 2 ปรากฏในหลักพระวินัยที่เกิดขึ้นเพื่อจัดองค์กรสงฆ์ให้เข้มแข็งและเป็นเอกภาพ ทั้งยังเป็นการจัดความสัมพันธ์ของพระสงฆ์กับชาวบ้านให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวโดยไม่ขัดแย้งกัน ส่วนด้านที่ 3 เกี่ยวกับวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์ในการดำรงตนต่อชาวบ้านซึ่งส่วนมากเป็นการสงเคราะห์ด้านจิตใจ ในพื้นที่วิจัยพระสงฆ์ช่วยเหลือชาวบ้านช่วงโควิด 19 โดยมีหลักการและวิธีการทางพระพุทธศาสนาคือสงเคราะห์ทั้งกายและใจ สังคมสมัยใหม่เน้นช่วยเหลือแบบสหวิชาชีพ ร่วมมือกับหน่วยงานอื่นและช่วยตามความถนัดของแต่ละหน่วยงานโดยมีพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมการช่วยเหลือ การสงเคราะห์เบื้องต้นคือเรื่องปัจจัยสี่ วัดเป็นสถานที่ซึ่งเหมาะแก่การสงเคราะห์ทั้งปัจจัยสี่ ด้านจิตใจและการฟื้นฟูเยียวยาลักษณะอื่น ส่วนการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม สอดคล้องกับแนวคิดการสงเคราะห์ในสังคมไทยยุคใหม่คือร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการรักษา เยียวยาและดูแลชาวบ้าน และหน่วยงานภายในคือคณะสงฆ์ พระสงฆ์บางรูปสงเคราะห์เฉพาะตน แต่ที่เหมือนกันคือทุกรูปมีหน้าที่สงเคราะห์ผู้ที่มีปัญหาด้านจิตใจซึ่งเป็นผลกระทบจากโรคโควิด การสงเคราะห์อีกมิติหนึ่งคือเป็นสะพานเชื่อมระหว่างผู้ให้และผู้รับภายใต้นโยบายมหาเถรสมาคม โดยมีฆราวาสเป็นผู้สนองงานและประสานกับหน่วยงานอื่น พระสงฆ์ควรเน้นงานที่เป็นเอกลักษณ์คือการเทศน์สอนและเยียวยาจิตใจเมื่อชาวบ้านไปที่วัด ภาพรวมจึงเป็นการช่วยเหลือตามความพร้อมของแต่ละส่วนและความเหมาะสมของแต่ละสถานการณ์ ซึ่งต้องมีการวางแผนการช่วยเหลือภายใต้ความเสี่ยงของโรค ขณะที่แนวทางการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิด-19 อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม มีหลักการช่วยเหลือคือปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า สวดมนต์ภาวนาเพื่อให้จิตเกิดเมตตาซึ่งเป็นพื้นฐานการสงเคราะห์ เจริญสมาธิและปัญญาสร้างสติเพื่อรับมือกับปัญหาและนำชาวบ้านปฏิบัติธรรมในวันสำคัญ โดยมีวิธีการช่วยเหลือคือตั้งโรงทานในวัดเพื่อนำปัจจัยสี่ไปแจกกลุ่มเสี่ยงและบุคลากรทางการแพทย์ สร้างขวัญกำลังใจ ให้ใช้วัดเป็นที่กักตัวกลุ่มเสี่ยง การฌาปนกิจศพ ให้คำแนะนำและปลอบประโลมผู้ป่วยกับญาติ และการร่วมมือกับภาครัฐงดทำกิจกรรมประเพณีสำคัญของชุมชน ภายใต้กระบวนการทำงานที่เป็นขั้นตอนในระดับหนึ่ง โดยมีการประชุมปรึกษากันของกลุ่มผู้ทำงานและประเมินความเสี่ยงในการทำงาน ส่วนแนวทางช่วยเหลือที่เหมาะสมคือประสานกลุ่มที่เกี่ยวข้องกรณีร่วมกับหน่วยงานอื่น ซึ่งการช่วยเหลือยังขาดการประเมินผลและควรให้ความสำคัญในการวางแผนช่วยเหลือที่ไม่เป็นภาระแก่ผู้อื่น วิธีการทำงานคล้ายกันแตกต่างเพียงสถานะของพระภิกษุแต่ละรูป บางรูปทำในนามวัดและวัดก็มีทุนทรัพย์มากจึงง่ายในการดำเนินการให้ครอบคลุม บางรูปไปเยี่ยมผู้กักตัวตามข้อจำกัดและระเบียบที่พอทำได้ การช่วยเหลือด้านสิ่งของ

เน้นทำงานเชิงนโยบายหรือสนองงานทั้งจากภาครัฐและของคณะสงฆ์ โดยมีแผนงานที่ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละสถานการณ์ ส่งผลให้แนวทางในการช่วยเหลือมีความหลากหลายแตกต่างกันไป นอกจากนั้นยังมีปัญหาอุปสรรคและข้อเสนออื่นในการสงเคราะห์ชาวบ้านคือขาดงบประมาณและกลัวติดเชื้อ บางท่านก็เสนอให้ตั้งกองทุน ในขณะที่การช่วยเหลือจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลสถานที่และกลุ่มบุคคลที่ไปสงเคราะห์ วิธีการคือประสานกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง บางครั้งอาจประสานให้คนทำบุญแล้วนำสิ่งของส่งต่อให้หน่วยงานที่ดูแลเพื่อกระจายสู่กลุ่มเป้าหมาย โดยศึกษาทำความเข้าใจกับสถานการณ์ รับรู้ข้อจำกัดของเวลาและสถานที่ สร้างเครือข่ายกับพระสงฆ์ ภาครัฐและลูกศิษย์สนับสนุนพระภิกษุที่สงเคราะห์ชาวบ้าน ส่วนการเยียวยาด้านจิตใจนั้นให้ทำในวัด ภายใต้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายคือควรมีกองทุนสงเคราะห์ของจังหวัด ระดมทุนในโอกาสที่เหมาะสมและจัดโครงสร้างงานสงเคราะห์ระดับจังหวัดให้มีผู้รับผิดชอบการสงเคราะห์แต่ละด้านโดยตรง ควรสร้างเครือข่ายการทำงานของคณะสงฆ์และพระสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินงาน สัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้เพื่อสร้างแนวทางการสงเคราะห์ระดับจังหวัด อีกทั้งควรมีแผนการปฏิบัติงานด้านสาธารณสงเคราะห์อย่างเป็นรูปธรรม ส่วนข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้นั้น ระดับหน่วยงานคณะสงฆ์สามารถนำผลการศึกษาไปใช้กำหนดนโยบาย ถอดบทเรียน ออกยุทธ์ศาสตร์ แผนพัฒนา แผนปฏิบัติการ การกำหนดบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการทำหน้าที่สนับสนุนงบประมาณที่มาจากคณะสงฆ์หรือภาครัฐเพื่อนำไปสู่การสงเคราะห์ที่ยั่งยืน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทำงานร่วมกับคณะสงฆ์ เช่น พระพุทธศาสนาประจำจังหวัดสามารถนำผลการวิจัยไปปรับใช้เพื่อให้งานเป็นระบบมากขึ้นและเกิดเครือข่ายกับหน่วยงานอื่น อีกทั้งสถาบันการศึกษายังได้องค์ความรู้เกี่ยวกับการสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์ในยุคโควิดด้วย โดยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไปคือควรทำวิจัยเรื่องรูปแบบการสาธารณสงเคราะห์เชิงเครือข่ายระหว่างพระสงฆ์กับหน่วยงานภาครัฐ และเรื่องการประเมินผลสัมฤทธิ์งานสาธารณสงเคราะห์ของพระสงฆ์อำเภอธาตุพนมในช่วงโควิด 19 หรือในวิกฤตสังคมรูปแบบอื่น

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมโรค กองโรคไม่ติดต่อ. (2565). *รายงานผลทบทวนเชิงเศรษฐกิจและสังคมจากการระบาดของโรคโควิด 19 ในระดับโลกและในประเทศไทย.* กรุงเทพมหานคร: กรมควบคุมโรค.

พระครูสิริบรมธาตุพิทักษ์ และ ปุระวิชญ์ วันตา. (2561). *การเสริมสร้างแนวปฏิบัติในการสังคมสงเคราะห์ของวัดในจังหวัดเชียงใหม่* (รายงานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2537). *พุทธธรรม.* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมราชานุวัตร (แก้ว อุทุมมาลา). (2537). *อุรังคนิทาน ตำนานพระธาตุพนม (พิศดาร).* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: นีลนาราการพิมพ์.

พระมหากฤษฎา นันทเพชร. (2550). *ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคม*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระมหาสุภวัฒน์ หนูพริก. (2538). *ทัศนะและความคาดหวังของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาต่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย : ศึกษากรณีผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์สังคมสังเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

“พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535”. มาตรา 15 ตรี. *ราชกิจจานุเบกษา 109* ตอนที่ 16 (8 มีนาคม 2535): 7.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มาวิน โทแก้ว, ศศิธร ล่องเลิศ และ ปรางทิพย์ มั่นธร. (2563). *วิถีชีวิตใหม่: ส่งผลกระทบต่อการประกอบธุรกิจร้านอาหาร ในจังหวัดนครพนม* (รายงานวิจัยสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม. (2563). *รายงานผลการดำเนินงานสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม ปีงบประมาณ 2563.* นครพนม: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม. (2563). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดนครพนม ประจำปี 2563.* นครพนม: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนครพนม.

สุเทพ เชาวลิต. (2527). *สวัสดิการสังคม.* กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.